

Sabina Grabowska*

Litewskie regulacje odpowiedzialności konstytucyjnego głowy państwa

Litewski ustrojodawca¹, dokonując prawnego uregulowania instytucji odpowiedzialności konstytucyjnej prezydenta, wzorował się, przynajmniej częściowo, na typowej dla systemów anglosaskich instytucji impeachmentu². Instytucję tę – w jej klasycznej wersji – charakteryzuje to, że o odpowiedzialności najważniejszych osób w państwie decyduje parlament posiadający uprawnienia do orzekania w tym zakresie, przy czym jedna z izb składa wnioski o pociągnięcie do odpowiedzialności, a druga orzeka w sprawie, uprzednio przeprowadzając postępowanie. Modyfikacja klasycznego impeachmentu była nieodzowna w przypadku Litwy, gdyż posiada ona parlament jednoizbowy³.

141

Ustrojodawca litewski zastosował oryginalne uregulowanie przedmiotu odpowiedzialności konstytucyjnej Prezydenta⁴. Deliktem konstytucyjnym, w rozumieniu przepisów art. 74 Konstytucji Litwy i art. 8 ust. 2 ustawy o Prezydencie Litwy⁵, jest nie tylko naruszenie konstytucji, ale

* Dr hab., prof. UR, Instytut Nauk o Polityce, Uniwersytet Rzeszowski.

¹ Art. 74 Konstytucji Republiki Litewskiej, tłum. H. Wisner, [w:] W. Stańkiewicz (red.), *Konstytucje państw Unii Europejskiej*, Warszawa 2011; D. Skrzypiński, *Parlamenty krajów Europy Środkowej i Wschodniej*, [w:] A. Antoszewski (red.), *Systemy polityczne Europy Środkowej i Wschodniej: perspektywa porównawcza*, Wrocław 2006, s. 204–208.

² Zob. P. Mikuli, *Formy odpowiedzialności konstytucyjnej w Zjednoczonym Królestwie Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej*, [w:] S. Grabowska, R. Grabowski (red.), *Formy odpowiedzialności konstytucyjnej w państwach europejskich*, Toruń 2010, s. 475–482; R.M. Małajny, *Amerykański model odpowiedzialności konstytucyjnej*, „*Studia Prawnicze*” 1990, nr 3, s. 69–70.

³ A. Antoszewski, *Forma rządów*, [w:] A. Antoszewski (red.), *Demokracje Europy Środkowo-Wschodniej w perspektywie porównawczej*, Wrocław 1998, s. 70–72.

⁴ D. Górecki, *Republika Litewska*, [w:] W. Brodziński, D. Górecki, K. Skotnicki, T. Szymczak, *Wzajemne stosunki między władzą ustawodawczą a wykonawczą*, Łódź 1996, s. 93.

⁵ Ustawa nr I-56 z dnia 26 stycznia 1993 r. o Prezydencie Republiki Litewskiej (Valstybės Žinios [oficjalny publikator państwowy] – dalej Žin., 1993, Nr. 5–89), http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=331601 (dostęp 07.09.2015).

również złamanie przysięgi składanej przed objęciem urzędu przez Prezydenta⁶. Pojęcie „złamania przysięgi” jest określeniem nieprecyzyjnym, przez co w opinii niektórych badaczy możliwe jest nadużywanie możliwości pociągnięcia do odpowiedzialności konstytucyjnej głowy państwa⁷.

W Republice Litwy problematyka odpowiedzialności konstytucyjnej Prezydenta jest regulowana w konstytucji, ustawie o Sądzie Konstytucyjnym⁸ oraz w regulaminie Seimas Litwy.

I. Artykuł 230 regulaminu Seimas Litwy stwierdza, iż prawo inicjatywy w sprawie pociągnięcia do odpowiedzialności konstytucyjnej Prezydenta posiada grupa licząca nie mniej niż 1/4 z ogólnej liczby parlamentarzystów.

Wniosek o pociągnięcie do odpowiedzialności konstytucyjnej Prezydenta Litwy powinien zostać zgłoszony do Seimas na piśmie, w czasie trwania sesji parlamentu. Przepisy regulaminu Seimas nie precyzują kwestii uzasadnienia, co może prowadzić do wniosku, że jego przedstawienie nie jest obligatoryjne. Natomiast, zgodnie z art. 229 ust. 2 regulaminu Seimas, po złożeniu wniosku o wszczęcie postępowania przeciwko Prezydentowi nie można zmieniać kwalifikacji prawnej czynu. Wniosek nie ma charakteru aktu oskarżenia, jest jedynie zawiadomieniem o popełnieniu deliktu konstytucyjnego przez Prezydenta.

142

Na Przewodniczącym Seimas Litwy lub jego zastępcy ciąży obowiązek zapoznania członków Seimas z wnioskiem nie później niż w ciągu tygodnia podczas sesji bądź też w ciągu tygodnia od rozpoczęcia nowej sesji. Wniosek jest przedstawiany do rozpatrzenia na posiedzeniu Seimas⁹, który po wysłuchaniu grupy wnioskodawców lub ich przedstawiciela powołuje – na podstawie art. 235 regulaminu Seimas – specjalną komisję śledczą.

⁶ Szerzej: A. Abramavicius, *Formy odpowiedzialności konstytucyjnej w Republice Litewskiej*, [w:] S. Grabowska, R. Grabowski (red.), *Formy odpowiedzialności...*, s. 169–170; R. Grabowski, *Prawo wyborcze na urząd prezydenta na Litwie*, [w:] S. Grabowska, R. Grabowski (red.), *Prawo wyborcze na urząd prezydenta w państwach europejskich*, Warszawa 2007, s. 125–127.

⁷ M. Giżyńska, *Odpowiedzialność konstytucyjna głowy państwa w Republice Litewskiej (na tle przypadku Rolandasas Paksasa)*, [w:] A. Jamroz, S. Bożyk (red.), *Z zagadnień współczesnych społeczeństw demokratycznych*, Białystok 2006, s. 329; M. Podolak, P. Pochodyła, *System polityczny Litwy*, [w:] W. Sokół, M. Żmigrodzki (red.), *Systemy polityczne państw Europy Środkowej i Wschodniej*, Lublin 2005, s. 341.

⁸ Ustawa Republiki Litewskiej nr I-67 z dnia 3 lutego 1993 r. o Sądzie Konstytucyjnym (Żin., Nr. 6 - 120 z dnia 28 lutego 1993 r.), <http://www.lrkt.lt/KTistatymas.html> (dostęp 07.09.2015).

⁹ Art. 231 i 234 Regulaminu parlamentu (Seimas) Republiki Litewskiej nr I-399 z dnia 17 lutego 1994 r. (Żin., 1994, Nr. 15 - 249), http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=413077 (dostęp 07.09.2015).

Ze względu na brak wymogu przedstawienia uzasadnienia przez inicjatorów postępowania w sprawie pociągnięcia Prezydenta do odpowiedzialności konstytucyjnej komisja ma szerszy zakres obowiązków. Obowiązki komisji śledczej obejmują sporządzenie uzasadnienia stawianych zarzutów oraz pomoc w przygotowaniu procesu oskarżenia. Po powołaniu komisji Seimas wybiera jej przewodniczącego oraz zastępcę oraz ustala termin ukończenia śledztwa. Skład specjalnej komisji śledczej regulują przepisy art. 236 regulaminu Seimas. W jej pracach mogą brać udział: parlamentarzyści, przedstawiciel inicjatorów oskarżenia Prezydenta o popełnienie deliktu konstytucyjnego oraz zatrudnieni w sądzie, prokuraturze lub organach śledczych prawnicy¹⁰. Osoby niebędące parlamentarzystami powinna cechować apolityczność, a ich liczba w komisji musi wynosić minimum 1/3 i maksimum 1/2 jej ogólnej liczby, która wynosi nie więcej niż 12 osób¹¹. Zgodnie z art. 238 regulaminu Seimas, biorący udział w posiedzeniach komisji przedstawiciele wnioskodawców oraz Prezydent lub osoba przez niego upoważniona składają wyjaśnienia. Przesłuchiwani są także świadkowie, przedkładane i badane są dowody, a w razie potrzeby mogą być zapraszani eksperci¹².

Ponadto, Seimas na wniosek specjalnej komisji śledczej lub z własnej inicjatywy zwraca się do Sądu Konstytucyjnego o wydanie opinii, czy wskazane czyny Prezydenta stanowią delikt konstytucyjny¹³.

Artykuł 233 regulaminu Seimas, dotyczący formy wniosku w sprawie pociągnięcia Prezydenta do odpowiedzialności konstytucyjnej, nie nakłada na wnioskodawców obowiązku przedłożenia uzasadnienia wniosku. Ciężar sporządzenia uzasadnienia spoczywa na komisji śledczej, powołanej przez Seimas, w celu zbadania zasadności stawianych Prezydentowi zarzutów. Nie wydaje się, aby takie rozwiązanie było właściwe. Może to prowadzić do podyktowanych jedynie bieżącymi rozgrywkami politycznymi prób pociągnięcia Prezydenta do odpowiedzialności

¹⁰ M. Giżyńska, *Sąd Konstytucyjny Republiki Litewskiej*, Olsztyn 2009, s. 119.

¹¹ Wnioskodawcy, zgodnie z art. 71 i 236 regulaminu Seimas, mogą zgłosić kandydatury 1/3 składu komisji, dotyczy to zarówno kandydatów na członków komisji parlamentu, jak i prawników. Pozostałych członków zgłaszają grupy składające się z członków parlamentu.

¹² Świadkowie i eksperci są wzywani i przesłuchiwani według przepisów kodeksu karnego: zostają uprzedzani o odpowiedzialności karnej w przypadku odmowy lub unikania składania zeznań oraz za złożenie fałszywych zeznań. Świadkowie zaznania składają ustnie do protokołu. Natomiast eksperci podpisane zeznania przedstawiają na piśmie.

¹³ Art. 240 Regulaminu parlamentu (Seimas). Zob. E. Jarašiūnas, *Law and Facts in Constitutional Cases Pertaining to Impeachment of High Officials: the Lithuanian Experience*, „Przeгляд Prawa i Administracji” 2006, nr LXXIV, Acta Universitatis Wratislaviensis, no 2950, s. 63 i n.

konstytucyjnej¹⁴. Właściwe wydaje się, aby to na inicjatorach oskarżenia ciążył obowiązek przygotowania i dołączenia do wniosku uzasadnienia. Komisja powinna jedynie badać wniosek pod kątem formalnym i przekazywać go parlamentowi. Obowiązujące przepisy sprawiają, że uprawnienia komisji śledczej na etapie wstępnym dublują kompetencje Seimas w głównym etapie postępowania.

Po zakończeniu prac, specjalna komisja śledcza parlamentu litewskiego sporządza sprawozdanie, które zgodnie z art. 241 regulaminu Seimas zawiera informacje o: 1) rodzaju przestępstwa, miejscu popełnienia czynu, czasie popełnienia czynu, sposobie popełnienia czynu, motywów kierujących sprawcą i innych okolicznościach popełnionego czynu; 2) ustalonych faktach i dowodach; 3) wyjaśnieniu Prezydenta w sprawie zarzucanego mu deliktu konstytucyjnego. Jeżeli zarzuty stawiane przez wnioskodawców pociągnięcia Prezydenta do odpowiedzialności konstytucyjnej nie potwierdzają się, komisja śledcza wnioskuje o odrzucenie wniosku. Jeżeli natomiast stwierdzi, iż istnieją podstawy do wszczęcia przez Seimas postępowania przeciwko Prezydentowi, przekazuje Przewodniczącemu Seimas swoje ustalenia, pozostałe dokumenty, a także projekt postanowienia Seimas w sprawie pociągnięcia do odpowiedzialności konstytucyjnej Prezydenta oraz wykazem osób (nie więcej niż siedmiu), które będą pełniły funkcję oskarżycieli w sprawie. Przewodniczący Seimas przedkłada te dokumenty na najbliższym posiedzeniu parlamentu celem rozpatrzenia¹⁵.

144

Posiedzenie Seimas rozpoczyna przedstawienie informacji o wynikach prac komisji przez sprawozdawcę-członka komisji. Artykuł 244 ust. 1, 2 regulaminu Seimas stwierdza, że jeśli specjalna komisja śledcza dojdzie do wniosku, że nie ma podstaw do wszczęcia procesu oskarżenia, a Seimas zwykłą większością głosów deputowanych obecnych na posiedzeniu poprze jej stanowisko, uważa się, iż Seimas nie wyraził zgody na wszczęcie postępowania. Ponowne postępowanie przeciw tej samej osobie i z tych samych powodów może być wszczęte nie wcześniej niż po upływie roku i tylko w przypadku, gdy na jaw wyjdą nowe okoliczności¹⁶. Jeżeli natomiast Seimas nie poprze wniosku komisji o braku podstaw do wszczęcia procesu oskarżenia, istnieją dwie możliwości dalszego postępowania. Seimas może, po przeprowadzeniu debaty, podjąć uchwałę

¹⁴ Chociaż na Litwie doszło do odwołania Prezydenta Rolandas Paksasa z urzędu w drodze procedury odpowiedzialności konstytucyjnej, to, jak się później okazało, zarzuty nie do końca okazały się słuszne. Zob. *Były prezydent Litwy Rolandas Paksas niewinny*, PAP, LWA, http://wiadomosci.gazeta.pl/Wiadomosci/1,80277,3067277.html?fb_xd_fragment#?=&c-b=f31d5a4291fa4d8&relation=parent.parent&transport=fragment&type=resize&height=21&width=120 (dostęp 14.12.2015); *Paksas niewinny*, PAP LWA, „Gazeta Wyborcza” 2005, nr 291, s. 13.

¹⁵ Art. 242 Regulaminu parlamentu (Seimas).

¹⁶ Art. 244 ust. 3 Regulaminu parlamentu (Seimas).

o ponownym przeprowadzeniu śledztwa. W takim wypadku może ono zostać powierzone tej samej komisji co poprzednio bądź też można powołać nową komisję śledczą. Druga możliwość oznacza konieczność podjęcia przez Seimas uchwały o śledztwie uzupełniającym¹⁷.

Konstytucja Litwy w art. 89 ust. 4 wykluczyła możliwość zawieszenia Prezydenta w pełnieniu obowiązków w sytuacji postawienia go w stan oskarżenia o popełnienie deliktu konstytucyjnego poprzez stwierdzenie, że nie jest możliwe powierzenie pełnienia obowiązków Prezydenta Republiki w innych przypadkach, innym osobom czy też instytucjom¹⁸ niż wymienione w konstytucji¹⁹.

Uważam, że litewskie przepisy powinny regulować tę kwestię bardziej precyzyjnie. Logiczne wydaje się stworzenie możliwości zawieszenia prezydenta w pełnieniu obowiązków na czas postępowania, o ile zdecydowano się na wprowadzenie instytucji jego odpowiedzialności konstytucyjnej. Czasowe zawieszenie nie narusza zasady domniemania niewinności (łac. *praesumptio boni viri*), gdyż wobec osób pełniących niektóre funkcje – szczególnie istotne dla prawidłowego funkcjonowania państwa – formułuje się szczególne wymogi. Jest to o tyle zasadne, że zawieszenie w pełnieniu czynności na czas wyjaśnienia zarzutów jest procedurą typową w przypadku np.: sędziów, prokuratorów, urzędników państwowych. Osoba pełniąca ważny urząd w państwie powinna posiadać nieposzlakowaną opinię, a jakiegokolwiek wątpliwości w tym zakresie niekorzystnie wpływają na wizerunek urzędu i całego państwa. Ze względów prawnych, etycznych, wizerunkowych oraz przede wszystkim ze względu na dobro państwa²⁰ prezydent, na czas postępowania, powinien zostać zawieszony w pełnieniu obowiązków.

¹⁷ Art. 244 ust. 4 Regulaminu parlamentu (Seimas).

¹⁸ W. Kręcis, *Republika Litewska*, [w:] E. Gdulewicz (red.), *Ustroje państw współczesnych*, t. 2, Lublin 2005, s. 123.

¹⁹ Przypadki te określają przepisy art. 89 ust. 1–3 Konstytucji Litwy. Są nimi: 1) śmierć prezydenta; 2) złożenie przez prezydenta dymisji; 3) pozbawienie urzędu uchwałą parlamentu stwierdzająca popełnienie deliktu konstytucyjnego; 4) uznania przez parlament, że stan zdrowia nie pozwala prezydentowi na wykonywanie obowiązków; 5) czasowy pobyt prezydenta za granicą oraz 6) czasowa choroba prezydenta. Zastępujący go w tym czasie przewodniczący parlamentu traci możliwość wykonywania swoich obowiązków jako przewodniczący parlamentu na rzecz swojego zastępcy. Przewodniczący parlamentu czasowo zastępujący Prezydenta Republiki nie może zarządzić przedterminowych wyborów do parlamentu ani dymisjonować lub mianować ministrów bez zgody Parlamentu. W tym okresie parlament nie może rozpatrywać wniosku o wyrażenie przewodniczącemu parlamentu wotum nieufności. J. Zieliński, *Prezydent Republiki Litewskiej*, [w:] J. Osiński (red.), *Prezydent w państwach współczesnych*, Warszawa 2009, s. 386.

²⁰ Zob. J. Oniszczyk, *Prawo do dobrej demokracji i zasada zaufania jednostki do państwa*, [w:] E. Gdulewicz, H. Zięba-Załucka (red.), *Dziesięć lat Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, Rzeszów 2007, s. 213–235.

Problematyczne wydaje się być rozwiązanie odnośnie do liczby oskarżycieli w sprawie odpowiedzialności konstytucyjnej Prezydenta. Zgodnie z art. 234 regulaminu Seimas Litwy może ich być maksymalnie siedmiu, co wydaje się pewną przesadą. Interesujące, że przepisy nie formułują – w przypadku osób pełniących funkcję oskarżycieli – wymogu posiadania wykształcenia prawniczego ani praktyki sądowej. Wydaje się, że jest to istotna luka w przepisach, regulujących procedurę odpowiedzialności konstytucyjnej Prezydenta. Może to bowiem w sposób istotny wpływać na jakość prowadzonego postępowania.

II. W przypadku stwierdzenia przez komisję śledczą zasadności wniesionego oskarżenia, a Seimas zwykłą większością głosów obecnych deputowanych poprze jej stanowisko, Seimas podejmuje uchwałę o wszczęciu procesu oskarżenia Prezydenta. Ustalany jest wówczas termin pierwszego posiedzenia w sprawie stwierdzenia popełnienia przez Prezydenta deliktu konstytucyjnego, przy czym posiedzenie takie musi się odbyć najpóźniej 15 dni od daty przyjęcia uchwały. Seimas wyznacza także przewodniczącego postępowania²¹.

146 Seimas może na tym etapie postępowania zwrócić się do Sądu Konstytucyjnego o wydanie opinii, czy konkretne działania oskarżonej przez inicjatorów osoby są sprzeczne z konstytucją²². Określenie „w razie potrzeby”, użyte art. 245 ust. 1 pkt 4 regulaminu Seimas, sugeruje, że Seimas nie ma obowiązku uzyskania takiej opinii od Sądu Konstytucyjnego²³. Brak takiego wymogu wynika z faktu, iż na wstępnym etapie postępowania (specjalna komisja śledcza) Seimas, na wniosek specjalnej komisji śledczej lub z własnej inicjatywy, zwraca się do Sądu Konstytucyjnego o wydanie takiej opinii²⁴. Logiczne, że jeśli na wstępnym etapie postępowania opinia Sądu jest obligatoryjna, to w dalszej części postępowania jej uzyskanie ma charakter fakultatywny.

W przypadku orzeczenia w sprawie zgodności działań Prezydenta Republiki Litewskiej Rolandasa Paksasa z Konstytucją Republiki Litewskiej Sąd Konstytucyjny stwierdził, iż na podstawie art. 105 ust. 3 pkt 4

²¹ Może nim być, na podstawie art. 245 ust. 1 pkt 3 Regulaminu parlamentu (Seimas) przewodniczący lub inny sędzia Sądu Najwyższego.

²² D. Górecki, *Sąd Konstytucyjny na Litwie*, [w:] J. Trzcziński (red.), *Sądy konstytucyjne w Europie*, t. 4, Białoruś, Litwa, Łotwa, Rosja, Warszawa 1999, s. 134; E. Kūris, *Teisės ir faktų tyrimo persipynimas konstitucinės justicijos byloje*, [w:] *Teisė ir faktas konstitucinėje jurisprudencijoje. Tarptautinės konferencijos medžiaga*, Vilnius 2005, s. 41–51.

²³ E. Jarašiūnas, *Law and Facts in Constitutional Cases Pertaining to Impeachment of High Officials*, [w:] *Law and Fact in Constitutional Jurisprudence, International Conference*, Vilnius, 30 June – 1 July 2005, Vilnius 2005, s. 150 i n.

²⁴ Art. 240 Regulaminu parlamentu (Seimas).

Konstytucyjny Sąd Konstytucyjny przedstawia opinię dotyczącą faktu, czy działania Prezydenta, wobec którego wszczęto postępowanie o pociągnięcie do odpowiedzialności konstytucyjnej, są sprzeczne z konstytucją. Zgodnie z art. 107 ust. 3 Konstytucji oraz w oparciu o opinię Sądu Konstytucyjnego, sprawy określone w art. 105 ust. 3 Konstytucji ostatecznie rozstrzyga Seimas. Jeżeli przy analizie wspomnianych przepisów kierować się tylko wykładnią językową (lingwistyczną), można by było dojść do wniosku, że Sąd Konstytucyjny przedstawia opinię dotyczącą faktu, czy konkretne działania głowy państwa są sprzeczne z konstytucją. Zaś ostateczną decyzję co do tego, czy działania Prezydenta są sprzeczne z konstytucją, podejmuje Sejm. Interpretując zależność przepisów art. 105 ust. 3 pkt 4 Konstytucji od art. 107 ust. 3 Konstytucji, Sąd Konstytucyjny zaznaczył, że należy je analizować w oparciu o art. 107 ust. 2, który stwierdza, że orzeczenia Sądu Konstytucyjnego w kwestiach, przypisanych przez konstytucję jego kompetencji, są ostateczne i nie podlegają zaskarżeniu. Sąd Konstytucyjny stwierdził, że Seimas, rozpatrując sprawę złożenia Prezydenta ze urzędu, nie może zaprzeczyć, zmienić lub zakwestionować opinii Sądu Konstytucyjnego, w której stwierdzono, że konkretne działania Prezydenta są sprzeczne (lub nie są sprzeczne) z konstytucją. Opinia Sądu Konstytucyjnego jest wiążąca dla parlamentu w tym sensie, że zgodnie z konstytucją Seimas nie ma uprawnień do decydowania o kwestii, czy opinia Sądu Konstytucyjnego jest zasadna i zgodna z prawem. I w sytuacji, gdy Sąd Konstytucyjny stwierdzi, że Prezydent nie naruszył konstytucji, parlament nie może złożyć go z urzędu. Dając tym samym Prezydentowi gwarancję tego, że nie będzie bezpodstawnie pociągnięty do odpowiedzialności konstytucyjnej²⁵.

147

III. Wszczęcie postępowania w sprawie o popełnienie przez Prezydenta deliktu konstytucyjnego oznacza, że litewski Seimas, na czas trwania specjalnych posiedzeń (rozprawy głównej), staje się instytucją oskarżenia, a zasady jego postępowania regulują przepisy kodeksu karnego, chyba że regulamin Seimas stanowi inaczej²⁶. W tzw. części przygotowawczej posiedzenia przewodniczący przedstawia istotę sprawy, dane osobowe Prezydenta i oskarżycieli oraz przysługujące stronom prawa i ciężące na nich obowiązki. Na tym etapie są zgłaszane i rozpatrywane wnioski, dotyczące postępowania oraz ustalany jest jego przebieg²⁷. Prowadzący

²⁵ Opinia Sądu Konstytucyjnego Republiki Litewskiej z dnia 31 marca 2004 r. w sprawie zgodności działań Prezydenta Republiki Litewskiej Rolandasa Paksasa, wobec którego została wszczęta postępowanie w sprawie popełnienia deliktu konstytucyjnego, z Konstytucją Republiki Litewskiej (Żin., 2004, Nr. 49 - 1600, s. 16–45).

²⁶ Art. 246 ust. 3 Regulaminu parlamentu (Seimas).

²⁷ Art. 248 Regulaminu parlamentu (Seimas).

posiedzenia w sprawie stwierdzenia odpowiedzialności konstytucyjnej Prezydenta decyduje (na podstawie art. 251 ust. 1–3 regulaminu Seimas), kto może zadawać pytania w trakcie postępowania, udziela głosu oskarżycielom, Prezydentowi oraz parlamentarzystom.

Następnie przeprowadza się śledztwo, które rozpoczyna odczytanie materiałów oskarżenia i wysłuchanie wyjaśnień Prezydenta. Ponadto przesłuchiwani są świadkowie, wysłuchiwane opinie ekspertów, a także analizowane zebrane dowody. Jak stanowią przepisy art. 251 ust. 4 regulaminu Seimas Litwy, członkowie Seimas nie mogą wypowiadać się w przedmiocie oskarżenia lub w inny sposób próbować wpłynąć na przebieg procesu. Jednakże mają oni możliwość zgłoszenia protestu, o ile przewodniczący zadecyduje o niemożności zadawania pytań albo zbyt szybko – w opinii członków parlamentu – podejmie decyzję o przerwaniu przesłuchań. Skutkiem zgłoszenia protestu może być uchylene decyzji przewodniczącego w drodze głosowania.

W trakcie tzw. śledczej części posiedzenia Seimas oskarżyciele mają prawo doprecyzowania zarzutów oskarżenia oraz usunięcia stwierdzonych błędów technicznych, np. błędnie napisany wyraz czy błąd stylistyczny. Ostatecznie, sformułowane w formie pisemnej oskarżenie wręczane jest Prezydentowi i przewodniczącemu posiedzenia, który niezwłocznie podaje je do wiadomości członków Seimas. Po otrzymaniu takiego dokumentu Prezydent i jego obrońca mogą zażądać przedłużenia śledztwa, a nawet jego ponownego przeprowadzenia²⁸.

Kolejną częścią postępowania w sprawie stwierdzenia odpowiedzialności konstytucyjnej Prezydenta Litwy jest część posiedzenia Seimas, określana jako rozprawa. Na tym etapie istnieje możliwość wyrażania opinii, wypowiadania się oraz zadawania pytań przez oskarżycieli. Prezydent lub jego obrońca mogą ustosunkować się do wypowiedzi i odpowiadać na pytania. Ponadto Prezydent lub jego obrońca posiadają, zgodnie z art. 250 ust. 2, 3 regulaminu Seimas Litwy, prawo zabrania głosu na końcu posiedzenia, podczas gdy oskarżycielom taka możliwość nie przysługuje. Wysłuchanie przez parlamentarzystów wystąpienia końcowego Prezydenta lub jego obrońcy kończy tą część postępowania.

W przypadku, gdy podczas trwania postępowania w sprawie stwierdzenia odpowiedzialności konstytucyjnej Prezydenta, złoży on dymisję na piśmie, zostaje ona niezwłocznie przyjęta, a Seimas podejmuje uchwałę o umorzeniu postępowania w sprawie popełnienia deliktu konstytucyjnego²⁹.

²⁸ Art. 249 ust. 5 Regulaminu parlamentu (Seimas).

²⁹ Art. 252 Regulaminu parlamentu (Seimas).

IV. Zgodnie z art. 253 regulaminu Seimas Litwy, tajne głosowanie nad poszczególnymi zarzutami oskarżenia następuje po wygłoszeniu przez Prezydenta mowy końcowej. Głosowanie nad każdym z zarzutów postawionych Prezydentowi jest prowadzone odrębnie, a prawo głosu przysługuje jedynie deputowanym. Po przeliczeniu głosów przewodniczący posiedzenia ogłasza wyniki głosowania, osobno dla każdego ze stawianych zarzutów³⁰. Jeżeli w przypadku choćby jednego z zarzutów oskarżenia „za” głosowało 3/5 wszystkich członków parlamentu, uważa się, iż Seimas uznał Prezydenta za winnego popełnienia deliktu konstytucyjnego. W takim wypadku przewodniczący posiedzenia umieszcza w protokole z posiedzenia informację, że większością kwalifikowaną 3/5 głosów członków Seimas Prezydent został pozbawiony urzędu. Przewodniczący, po zakończeniu postępowania, podpisuje protokół i ogłasza go publicznie na posiedzeniu Seimas, zgodnie z art. 255 ust. 3 regulaminu Seimas. O ile żaden z zarzutów stawianych Prezydentowi nie uzyskał wymaganego poparcia, uważa się, że Seimas nie przyjął zarzutów oskarżenia³¹. Przewodniczący posiedzenia informuje o tym fakcie na posiedzeniu Seimas, a stosowną informację umieszcza w protokole posiedzenia. Jak stanowi art. 257 regulaminu Seimas, protokół z posiedzenia, na którym przeprowadzono głosowanie w sprawie popełnienia deliktu konstytucyjnego przez Prezydenta, ma moc uchwały Seimas, wchodzi w życie niezwłocznie po ogłoszeniu i podlega natychmiastowej wykonalności. Artykuł 257 ust. 3 regulaminu Seimas Litwy stanowi, że wyniki głosowania ani uchwała parlamentu nie mogą być zaskarżone, nie ma także możliwości ponownego ich rozpatrywania³².

Po złożeniu Prezydenta z urzędu jego obowiązki pełni Przewodniczący Seimas³³. Wybory na urząd Prezydenta zarządza Przewodniczący Seimas w ciągu 10 dni od chwili powstania wakat³⁴. Muszą one zostać przeprowadzone nie później niż w terminie dwóch miesięcy od dnia ich zarządzenia. Jeśli Seimas nie może się zebrać w celu podjęcia uchwały o zarządzeniu wyborów, decyzyjną taką podejmuje rząd³⁵.

Zastępujący Prezydenta Przewodniczący Seimas traci na czas zastępstwa możliwość wykonywania swoich obowiązków, jako Przewodniczący, na rzecz swojego zastępcy. Przewodniczący Seimas, czasowo zastępujący Prezydenta Republiki, nie może zarządzić przedterminowych wyborów

³⁰ Art. 254 Regulaminu parlamentu (Seimas).

³¹ Art. 256 ust. 1 Regulaminu parlamentu (Seimas).

³² E. Šileikis, *Konstitucinės atsakomybės buvimas („pripažinimo“) ir sampratos klausimas*, „Justitia“ 2006, nr 2(60), s. 14–17.

³³ Art. 89 ust. 1, 3 Konstytucji Republiki Litewskiej.

³⁴ J. Zieliński, *Seimas parlament Litwy*, Warszawa 2003, s. 33.

³⁵ Art. 89 ust. 1 Konstytucji Republiki Litewskiej.

do Seimas ani dymisjonować lub mianować ministrów bez zgody Seimas. W tym okresie Seimas nie może rozpatrywać wniosku o wyrażenie Przewodniczącemu Sejmu wotum nieufności. Na uznanie zasługuje uregulowane litewskie tej kwestii, gdyż osoba pełniąca obowiązki Prezydenta nie powinna posiadać pełnych uprawnień głowy państwa, którą jedynie czasowo zastępuje. Nie pochodzi ona z wyborów powszechnych, nie jest Prezydentem, tylko wykonuje jego obowiązki. Tak więc, jej uprawnienia powinny zostać ograniczone do niezbędnego minimum, dla zachowania ciągłości władzy w państwie.

R. Paksas, złożony z urzędu Prezydent, podjął próbę ponownego kandydowania na urząd Prezydenta Litwy. W rezultacie tej decyzji Seimas znowelizował ustawę o wyborze prezydenta i wprowadził pięcioletni zakaz kandydowania w wyborach na urząd Prezydenta Litwy osób złożonych z urzędu w procedurze odpowiedzialności konstytucyjnej³⁶.

Wykaz literatury

- 150 Abramavicius A., *Formy odpowiedzialności konstytucyjnej w Republice Litewskiej*, [w:] S. Grabowska, R. Grabowski (red.), *Formy odpowiedzialności konstytucyjnej w państwach europejskich*, Toruń 2010.
- Antoszewski A., *Forma rządów*, [w:] A. Antoszewski (red.), *Demokracje Europy Środkowo-Wschodniej w perspektywie porównawczej*, Wrocław 1998.
- Były prezydent Litwy Rolandas Paksas niewinny, PAP, LWA, http://wiadomosci.gazeta.pl/Wiadomosci/1,80277,3067277.html?fb_xd_fragment#?=&cb=f31d5a4291fa4d8&relation=parent.parent&transport=fragment&type=resize&height=21&width=120 (dostęp 14.12.2015).
- Giżyńska M., *Odpowiedzialność konstytucyjna głowy państwa w Republice Litewskiej (na tle kazusu Rolandasa Paksasa)*, [w:] A. Jamroz, S. Bożyk (red.), *Z zagadnień współczesnych społeczeństw demokratycznych*, Białystok 2006.
- Giżyńska M., *Sąd Konstytucyjny Republiki Litewskiej*, Olsztyn 2009.
- Górecki D., *Republika Litewska*, [w:] W. Brodziński, D. Górecki, K. Skotnicki, T. Szymczak, *Wzajemne stosunki między władzą ustawodawczą a wykonawczą*, Łódź 1996.
- Górecki D., *Sąd Konstytucyjny na Litwie*, [w:] J. Trzciniński (red.), *Sądy konstytucyjne w Europie*, t. 4, Białoruś, Litwa, Łotwa, Rosja, Warszawa 1999.
- Grabowski R., *Prawo wyborcze na urząd prezydenta na Litwie*, [w:] S. Grabowska, R. Grabowski (red.), *Prawo wyborcze na urząd prezydenta w państwach europejskich*, Warszawa 2007.
- Jarašiūnas E., *Law and Facts in Constitutional Cases Pertaining to Impeachment of High Officials: the Lithuanian Experience*, „Przegląd Prawa i Administracji” 2006, nr LXXIV, Acta Universitatis Wratislaviensis no 2950.

³⁶ Art. 2 ust. 2 ustawa nr I-28 z dnia 22 grudnia 1992 r. o wyborze Prezydenta Litwy (Żin., 1993, Nr. 2 - 29), http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=338462 (dostęp 07.09.2015).

- Jarašiūnas E., *Law and Facts in Constitutional Cases Pertaining to Impeachment of High Officials*, [w:] *Law and Fact in Constitutional Jurisprudence, International Conference, Vilnius, 30 June–1 July 2005*, Vilnius 2005.
- Konstytucja Republiki Litewskiej, tłum. H. Wisner, [w:] W. Staśkiewicz (red.), *Konstytucje państw Unii Europejskiej*, Warszawa 2011.
- Kręcis W., *Republika Litewska*, [w:] E. Gdulewicz (red.) *Ustroje państw współczesnych*, t. 2, Lublin 2005.
- Kūris E., *Teisės ir faktų tyrimo persipynimas konstitucinės justicijos byloje*, [w:] *Teisė ir faktas konstitucinėje jurisprudencijoje. Tarptautinės konferencijos medžiaga*, Vilnius 2005.
- Małajny R.M., *Amerykański model odpowiedzialności konstytucyjnej*, „*Studia Prawnicze*” 1990, nr 3.
- Mikuli P., *Formy odpowiedzialności konstytucyjnej w Zjednoczonym Królestwie Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej*, [w:] S. Grabowska, R. Grabowski (red.), *Formy odpowiedzialności konstytucyjnej w państwach europejskich*, Toruń 2010.
- Oniszczyk J., *Prawo do dobrej demokracji i zasada zaufania jednostki do państwa*, [w:] E. Gdulewicz, H. Zięba-Załużka (red.), *Dziesięć lat Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, Rzeszów 2007.
- Opinia Sądu Konstytucyjnego Republiki Litewskiej z dnia 31 marca 2004 r. w sprawie zgodności działań Prezydenta Republiki Litewskiej Rolandasas Paksasa, wobec którego zostało wszczęte postępowanie w sprawie popełnienia deliktu konstytucyjnego, z Konstytucją Republiki Litewskiej (Žin., 2004, Nr. 49 - 1600).
- Paksas niewinny*, PAP LWA, „*Gazeta Wyborcza*” 2005, nr 291.
- Podolak M., Pochodyła P., *System polityczny Litwy*, [w:] W. Sokół, M. Żmigrodzki (red.), *Systemy polityczne państw Europy Środkowej i Wschodniej*, Lublin 2005.
- Šileikis E., *Konstitucinės atsakomybės buvimas („pripažinimo“) ir sampratos klausimas*, „*Justitia*” 2006, nr 2 (60).
- Skrzypiński D., *Parlamenty krajów Europy Środkowej i Wschodniej*, [w:] A. Antoszewski (red.), *Systemy polityczne Europy Środkowej i Wschodniej: perspektywa porównawcza*, Wrocław 2006.
- Zieliński J., *Prezydent Republiki Litewskiej*, [w:] J. Osiński (red.), *Prezydent w państwach współczesnych*, Warszawa 2009.
- Zieliński J., *Seimas parlament Litwy*, Warszawa 2003.